

Ο ΣΕΛΛΕΪ ΚΑΙ Η «ΕΛΛΑΣ» ΤΟΥ

κατονταετηρίς συμπληρώνεται τὴν 25/8 Ἰουλίου τοῦ ἔτους τούτου ἀπὸ τοῦ θανάτου ἑνὸς τῶν μεγάλων ποιητῶν τῆς Ἀγγλίας τοῦ ἐν ἡλικίᾳ τριάκοντα ἔτων εἰς τὰς ἰταλικὰς ἀκτὰς ἀπολέσαντος τὴν ζωὴν Σέλλεϋ, (Percy Bysshe Shelley), ἐνῶ εἰς τρικυμιώδη νύκτα καὶ βαθυτάτην ομίχλην ἔπλεε μεθ' ἑνὸς φίλου ἐπὶ ἑλαφροῦ πλοιαρίου ἀπὸ τὸ Λιβόρνον πρὸς μικρὰν πλησίον τῆς Σπέτσιας πολίχνην.

Πολὺν πρὸ τοῦ Βύρωνος ἠσθάνθη ὁ Σέλλεϋ βαθύτατον ἐνθουσιασμόν διὰ τὸν ὑπὲρ ἐλευθερίας καὶ ἀνεξαρτησίας Ἰερὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων, κατ' αὐτὴν τὴν ἔναρξιν τοῦ πολὺ πρὸ τοῦ Βύρωνος καὶ τοῦ Σολωμοῦ ἔπληξε τὰς χορδὰς τῆς λύρας τοῦ πρὸς ἐξύμνησιν αὐτοῦ δι' ἑνὸς ὑψίστου δημιουργήματος, ὄχι μόνον τῆς ἰδίας ἑαυτοῦ ποιητικῆς μεγάλης διανοίας, ἀλλὰ καὶ τῆς παγκοσμίου καθόλου ποιήσεως, τοῦ Αἰσχυλείου πραγματικῶς τὴν σύλληψιν κατὰ τὴν μορφήν

Ὁ ποιητὴς Σέλλεϋ.

καὶ τὴν ἔμπνευσιν καὶ τὴν οἰκονομίαν καὶ τὰ νοήματα δράματός του «Ἑλλάς». Καὶ ἂν τὸ ποίημά του, καθὼς παρατηρεῖ γάλλος κριτικός, δὲν ἔσχεν εὐθύς τότε, κατὰ τοὺς πρώτους ἀκόμη μῆνας τοῦ 1821, εἰς τὸ Λονδῖνον τὴν ἀπήχησιν, τῆς ὁποίας ἦτο ἄξιον, παρήγαγεν ὁμως ἀποτέλεσμα, ὅπερ θὰ εἶχε παρηγορήσῃ τὸν ποιητὴν διὰ τὴν ἀδικίαν τῶν συμπολιτῶν του, εἰάν εἶχε ζήσῃ περισσότερον διὰ τὰ γίνῃ μάρτυς αὐτοῦ: Πραγματικῶς κατὰ τὴν βεβαίωσιν στενοῦ φίλου τοῦ Σέλλεῦ καὶ τοῦ Βύρωνος, τοῦ Ἑγγλου Μέδουϊν, ἀδύνατον εἶνε τὰ παραστήσῃ κανεὶς πόσον τὸ δράμα τοῦτο καὶ ὁ ἐνθουσιασμός τοῦ ποιητοῦ του ἐπέδρασαν ἐπὶ τοῦ Βύρωνος, διὸ τὰ παρακινήσουν αὐτὸν ν' ἀφιερωθῇ κατόπιν μὲ ὅλην του τὴν ψυχὴν καὶ τὴν διάνοιαν καὶ μὲ ὅλην του τὴν ὑπαρξιν εἰς τὸν ἀγῶνα τῶν Ἑλλήνων.

Ὁ Σέλλεῦ εἶνε ἐναμφιβόλως εἰς πολὺ ὀλίγους γνωστός εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶνε καὶ δυσπρόσιτος, καθὸ πολὺ δύσληπτος, ὡς ἄλλος Αἰσχύλος, διὰ τὸ ὕψος τῶν νοημάτων, τὸ μυστηριακὸν τῶν εἰκόνων καὶ τὴν ὅλην ἔμπνευσιν, ὅχι μόνον εἰς τοὺς κοινοτέρους ἀναγνώστας, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς καλύτερα παρεσκευασμένους τὰ ἐννοήσουν τοιαύτην ποίησιν. Ἀκόμη ὀλιγώτερον, καθ' ἣν ἔλαβα πείραν, εἶνε γνωστὸν παρ' ἡμῖν τὸ μεγαλειῶδες δράμά του «Ἑλλάς», ἂν καὶ ἔμπνευσμένον ὑπὸ τοῦ ἑλληνικοῦ ἀγῶνος καὶ ὑπόθεσιν ἔχον αὐτόν. Δὲν εἶνε γνωστὰ ἐκ τῶν ἱστορικῶν περὶ τῆς Ἐπαναστάσεως βιβλίων οὐδὲ τὰ περιστατικά, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐγεννήθη ὁ ἀσύγκριτος καὶ ἀφθαστος αὐτὸς ὕμνος εἰς τὴν ἡρωϊκὴν Ἑλλάδα τοῦ 1821, ἂν καὶ τὰ περιστατικά ταῦτα συνυφαίνονται μὲ τὸ πρόσφατον τότε γεγονὸς τοῦ Δραγατσανίου καὶ τὴν διατριβὴν εἰς τὴν Ἰταλίαν—εἰς αὐτὸν τὸν οἰκογενειακὸν κύκλον τοῦ Σέλλεῦ—ἐνὸς τῶν ἐπιφανεστάτων ἀνδρῶν τοῦ Ἀγῶνος, τοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου.

Δὲν μνημονεύεται κἀν εἰς τὰς ἱστορίας τῆς Ἐπαναστάσεως οὔτε τῶν ἡμετέρων οὔτε τῶν ξένων, οὔτε πρὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ Βύρωνος, ὅπως ἔπρεπε, οὔτε μετ' αὐτό, τὸ ὄνομα τοῦ Σέλλεῦ. Ἡ ὀλιγόστιχος καὶ πενιχρὰ περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν ἔργων τοῦ ποιητοῦ σημείωσις εἰς τὸ μοναδικὸν

Ἐγκυκλοπαιδικὸν μας Λεξικὸν ἀναφέρει μόνον ἐν ποιήματι τοῦ «Ἑλλάς», χωρὶς νὰ προσθέτῃ ἀπολύτως τίποτε ἄλλο, καὶ εἰς αὐτὰ δὲ τὰ αὐτόθι λεγόμενα περὶ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου δὲν γίνεται καμμία μνεῖα τῆς γνωριμίας καὶ στενῆς τοῦ ἀνδρὸς φιλίας πρὸς τὸν ἐνδοξὸν Ἄγγλον, ὅστις μάλιστα εἰς αὐτὸν τὴν «Ἑλλάδα» τοῦ ἀφιέρωσε καὶ τὸ ὄνομά του μετὰ θαυμασμοῦ καὶ ἀγάπης ἀνέφερε εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ποιήματος μετὰ τινῶν ἰδιαιτέρων περιστατικῶν τῆς ἐν τῇ οἰκίᾳ του ἐν Πίζῃ τῆς Ἰταλίας ἀναστροφῆς τοῦ Μαυροκορδάτου.

Ἐκάμαμεν μίαν ἐξαιρετικῶς σπουδαίαν γνωριμίαν, ἔγραφεν ἀρχὰς Μαρτίου τοῦ 1821 πρὸς φίλον του, μὲ Ἑλληνα πρίγκιπα τελείως ἐντριβῆ εἰς τὴν ἀρχαίαν φιλολογίαν καὶ πλήρη ἐνθουσιασμοῦ διὰ τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ἀνάστασιν τῆς πατρίδος του. Ἡ Μαίρι (καὶ ἐννοοῦσε τὴν σύζυγόν του), σπουδάζει ἀπὸ τινος τὴν ἑλληνικὴν καὶ ἀναγινώσκει τὴν «Ἀντιγόνην» μαζί μὲ τὸν σαρικοφόρον φίλον μας, εἰς τὸν ὁποῖον αὐτὴ πάλιν, ἀποδίδουσα τὴν χάριν, δίδει μαθήματα ἀγγλικῆς».

Ὁ «σαρικοφόρος» ἐκεῖνος φίλος ἦτο ὁ πρίγκιψ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος, εἰς τῶν ἐπιζησάντων μετὰ τὰ ἐν ταῖς Ἡγεμονίαις συμβάντα τοῦ Ἀγῶνος, καταφυγὸν πρὸ μικροῦ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Καὶ ἦτο μέγα εὐτύχημα διὰ τὸν πρόσφυγα τοῦτον, λέγει ὁ βιογράφος τοῦ ποιητοῦ, ὅτι εὗρισκεν ἄσυλον εἰς τὸν οἶκον τοῦ Σέλλεϋ. Ἄλλ' ἢ συνάντησις τῶν δύο ἀνδρῶν εἶχε ταύτην πρὸ πάντων τὴν μεγάλην σημασίαν, παρατηρεῖ ὁ αὐτός, ὅτι ὁ ποιητὴς ἐλάμβανε οὕτω τὴν σπουδαιότεραν ἀφορμὴν νὰ ὑψωθῇ ἐσωτερικῶς εἰς τὴν ἀγάπην του πρὸς τὴν ἀναγεννωμένην Ἑλλάδα καὶ νὰ ὑμνήσῃ μὲ ἐνθουσιασμὸν ἥρωος καὶ μὲ τὴν ἔμπνευσιν προφήτου τὴν ἦτταν τῆς ἡμισελήνου καὶ τὸν θρίαμβον τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ Σέλλεϋ δὲν εἶχε γνωρίσῃ τοὺς νέους Ἑλληνας ἕως τότε παρὰ μόνον ἐκ τοῦ ἱστορικοῦ μυθιστορήματος «Ἀναστάσιος ἢ Ἀπομνημονεύματα Ἑλληνος γραφέντα ἐν τέλει τοῦ 18^{ου} αἰῶνος», ἐκδοθέντα τὸ 1819 εἰς τρεῖς τόμους ὑπὸ

Θωμᾶ Χόουπ (Hore). Εἰς τοὺς νέους Ἕλληνας ἔβλεπε τοὺς κληρονόμους τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς δόξης τῆς ἑλληνικῆς, «τοὺς ἀπογόνους, ὡς ἔλεγε, τοῦ ἔθνους, εἰς τὸ ὁποῖον χρωστοῦμεν τὸν πολιτισμὸν μας. Αἱ συμφοραὶ καὶ ἡ δουλεία ἴσχυσαν βέβαια νὰ τοὺς καταβιβάσουν πολὺ κάτω ἀπὸ τὴν ἡψηλὴν βαθμίδα τοῦ μεγαλείου ἐκείνου, νὰ τοὺς ἐκφραυλίσουν φοβερὰ. Ἀλλὰ τὸ βῆθος τῆς φύσεώς των ἀνταποκρίνεται πρὸς τὸ μέλλον των»· ὁ δὲ Σέλλεϋ δὲν ἀμφέβαλλεν ὅτι «μία μεταβολὴ εἰς τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τοῦ ἀτυχήσαντος, ἀλλ' ἐκλεκτὰ προσόντα τῶν προγόνων του διασώσαντος τούτου γένους, τὴν εὐαισθησίαν τὴν ἀντιληπτικότητα, τὸν ἐνθουσιασμόν, τὴν ἀνδρείαν, θὰ ἐπέφερον ἀσφαλῶς τὴν τελείαν ἀναγέννησίν του». Τὰς λέξεις ταύτας ἔσημείωσεν ὁ ἴδιος οὕτω εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τῆς «Ἑλλάδος» του.

«Ὅλη ἡ προσοχὴ τοῦ κόσμου (ἔγραφε πάλιν ὁ ποιητὴς κατὰ τὰς ἰδίας ἡμέρας), εἶνε τῶρα συγκεντρωμένη εἰς τὴν καταπληκτικὴν ἐπανάστασιν τῶν Ἑλλήνων. Μετὰ τὰ συμβάντα τοῦ τελευταίου χειμῶνος (ἐννοεῖ τὰ τοῦ κινήματος εἰς τὰς Ἡγεμονίας) δὲν τολμῶ νὰ ἐλπίσω ὅτι οἱ δοῦλοι εὐκολὰ θὰ γίνουν ἐλεύθεροι. Γνωρίζω ὅμως ἓνα Ἕλληνα κοσμοῦμενον ἀπὸ τὰ ὑψηλότερα προσόντα τῆς γενναιότητος καὶ τῆς συμπεριφορᾶς, τὸν πρίγκιπα Μαυροκορδάτον· καὶ ἂν οἱ συμπατριῶταί του τὸν ὁμοιάζουν, ὅλα θὰ ἀποβοῦν καλῶς».

Αἱ μετὰ τοῦ Μαυροκορδάτου συνομιλίαι ἦναι ποντοῦτοτρόπως εἰς τὴν ψυχὴν του φλόγας ἐνθουσιασμοῦ. Καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ἤκουσεν ἀναγινωσκομένην ὑπ' αὐτοῦ τὴν μεγαλόφρονα προκήρυξιν τοῦ Ὑψηλάντου, ἀναλαμβάνοντος τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἀγώνος εἰς τὰς Ἡγεμονίας, τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐγεννᾶτο πλέον εἰς τὸ πνεῦμά του ἡ «Ἑλλάς», καὶ ὁ Σέλλεϋ παρήγγελλεν εἰς τὸ Λονδίνον δύο σφραγίδας μετὰ παραστάσιν περιστερᾶς ταννούσης τὰς πτέρυγας καὶ μετὰ τὴν ἐπιγραφὴν: Μάντις εἰ μ' ἐσθλῶν ἀγώνων, εἰλημμένην ἐκ τοῦ Οἰδίποδος ἐπὶ Κολωνῶ τοῦ Σοφοκλέους, στίχου 1080. Τὸν στίχον τοῦτον προέταξε καὶ εἰς τὴν προμετωπίδα τοῦ δράματός του.

Ἐντελῶς Λισχύλειον ἔχει τὴν μορφήν καὶ τὴν ὑπόστασιν ὅλην ἢ «Ἑλλάς», τὸ κύκνειον ἄσμα τοῦ Ποιητοῦ, τὸ τελευταῖον συνάμα πλήρες ποίημά του. Ὁ Σέλλεϋ λέγει ὁ ἴδιος, ὅτι οἱ Πέρσαι τοῦ Λισχύλου ὑπῆρξαν τὸ πρότυπόν του, ἂν καὶ ἡ ἄδηλος ἀκόμη ἐκβασίς τοῦ ἀρξαμένου ἀγῶνος δὲν ἐπέτρεπε τὸν παραλληλισμὸν αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀρχαῖον καὶ

Τὸ μνημεῖον τοῦ Σέλλεϋ εἰς τὴν Ὁξφόρδην.

ὡς πρὸς τὴν καταστροφὴν, ἢ ὁποῖα ἠκολούθησεν ἐκεῖνο, καὶ ὡς πρὸς τὰς ἀντιστοιχοῦς ἐπομένως σκηναὶς τῶν θρηγῶν καὶ τῆς ἀπελπισίας τῶν Περσῶν εἰς τὰ ἀνάκτορα τῶν Σούσων. «Ἡρκέσθην διὰ τοῦτο, προσεπιλέγει ὁ Σέλλεϋ, νὰ παρουσιάσω ἀπλῶς σειρὰν λυρικῶν εἰκόνων καὶ νὰ σχεδιάσω ἐπὶ τῆς ἀβλαίας τοῦ μέλλοντος, ἣτις πίπτει ἐπὶ τῆς ἀσυμπληρώτου σκηνῆς, μορφὰς δυσδιακρίτους, ὄπτασίαις ἀορίστους, ὁποῖαι

ὑποβάλλει ὁ τελειωτικὸς θρίαμβος τοῦ ἀγῶνος τῆς νέας Ἑλλάδος, καθ' ὅσον οὗτος συντρέχει εἰς τὸν πολιτισμὸν καὶ εἰς τὴν κοινωνικὴν πρόοδον».

Καὶ πραγματικῶς δὲν δύναται τις ν' ἀναγνώσῃ τὴν «Ἑλλάδα», χωρὶς νὰ καταπλαγῇ ἐκ τῆς στενῆς συγγενείας τῆς πρὸς τὴν Λισχυλείον τραγωδίαν. Τὸ δραματικὸν ἐνδιαφέρον, λέγει ὁ γάλλος κριτικὸς καὶ μεταφραστὴς τοῦ Σέλλεϋ Ράμπ (Rabbe), εἶνε καὶ εἰς αὐτὴν ὁμοίως ἀπλοῦν, ὁμοίως μεγαλειῶδες, ὁμοίως τρομακτικόν. Ἡ ἄριξις ἐνὸς μετὰ τὸν ἄλλον τῶν ἀγγέλων, ποῦ φέρουν τὰ ἀπαίσια μηνύματα ἐκ τοῦ πολέμου, ἢ ἀνάκλησις τοῦ εἰδώλου τοῦ κατακτητοῦ Μωάμεθ τοῦ Β' ὑπὸ τοῦ Ἀχασβήρου, ἢ ἀπελπισία τοῦ σουλτάνου Μαχμουδ, ἢ θαυμασιὰ ἀντιπαράστασις τοῦ διπλοῦ χοροῦ τῶν αἰχμαλωτῶν Ἑλληνίδων καὶ τῶν Τούρκων δούλων, μᾶς μετατοπιζοῦν σχεδὸν εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ Λισχυλείου θεάτρου τῶν Ἀθηνῶν. Ἄλλ' αὐτὸ ποῦ δὲν εὑρίσκειται εἰς τὸν Λισχύλον, εἶνε ἡ ἠθικὴ καὶ φιλοσοφικὴ πνοή, ἢ ὅποια διέρχεται δι' ὅλον τοῦ δράματος τοῦ Σέλλεϋ καὶ ἀνιψώνει αὐτὸ εἰς σφαίρας πολὺ ὑψηλοτέρας τῶν ὑποκειμένων πραγμάτων, ἔξ ὧν ἀφορμᾶται ἡ τραγωδία του. Λι' αὐτῆς διήκει τὸ προφητικὸν προαισθημα τοῦ τελικοῦ θριάμβου τοῦ πνεύματος τοῦ ἑλληνικοῦ ἐπὶ τῆς βαρβαρότητος παντὸς θρησκευτικοῦ φανατισμοῦ καὶ πάσης κοινωνικῆς τυραννίας. Καὶ θαυμαστὸν γνῶρισμα τῆς μεγαλοφυΐας τοῦ ποιητοῦ εἶνε ὅτι ἀκριβῶς αὐτὸν τὸν ἴδιον Μαχμουδ παρουσίασεν ὡς ὄργανον τῆς προφητείας του ταύτης· εἰς τὴν Μαχμουδ ἐνσαρκώνεται ὄχι μόνον ἡ σκοτεινὴ λύπη ποῦ γεννᾶται ἀπὸ τὴν συναίσθησιν καταρρέοντος μεγαλείου, ἀλλὰ καὶ ἡ βαθυτέρα ἐκείνη καὶ ἀνθρωπικωτέρα συντριβὴ ψυχῆς, τὴν ὅποίαν ἡ συμφορὰ ἐξυπνᾷ εἰς μεγάλας σκέψεις περὶ τὴν ματαιότητα τῶν ἀνθρωπίνων, καὶ εἰς τὰς αἰωνίας ἀποκαλύψεις τοῦ αἰδίου πνεύματος, τὸ ὅποῖον ἐκπροσωπεῖ ὁ Ἀχάσβηρος.

Ἄλλὰ θὰ ἦτο τάχα δυνατόν, ὅπερ δικαίως θὰ περιεμένε τις, νὰ παρακολουθῆσωμεν καὶ ἐπ' αὐτῆς τρόπον τινὰ τῆς θεατρικῆς σκηνῆς εἰς μίαν δηλονότι ἔστω καὶ παντελῶς

σύντομον ἀνάλυσιν τοῦ δράματος, τὴν τόσον ἱστορικῶς πραγματικὴν, ἀλλὰ καὶ δραματικῶς ἰδεώδη ὑπόθεσίν του, μὲ τὰ πρόσωπα αὐτὰ καὶ τοὺς λόγους των;

Ἄς μὴν ἀποκρῦψω ὅτι τοιαύτην ἱκανοποίησιν τῆς ὑψηλοτέρας του περιεργείας περὶ τοῦ χαρακτῆρος τῶν προσώπων καὶ τῆς ἀνελιξέως τῆς πράξεως εἰς τὸ δράμα τοῦτο ὁ ἀναγνώστης δύναται νὰ λάβῃ μόνον ἐκ τῆς αὐτουσίου παραθέσεως πάντων τῶν λόγων αὐτῶν ἀνεξαιρέτως. Κατὰ τί μέτρον καὶ μὲ ποίαν λεπτότητα διαγράμματος ν' ἀναπαραστήσῃ κανεὶς εἰς ἐλαχίστα; σμικρύνσεις ὑπερφυεῖς εἰκόνας, καταλαμβανούσας ἐν ἀπιστεύτῳ ταχύτητι καὶ θαμβωτικῇ λάμπει τὴν μίαν τὴν θέσιν τῆς ἄλλης εἰς τὴν σκηνὴν τοῦ μοναδικοῦ τούτου θεάτρου; Καὶ πῶς νὰ σχηματίσῃ κανεὶς ἔμπρὸς εἰς τὰ ὄμματά του ὑπὸ μορφὴν ἀντιληπτὴν ὅτι ὁ ποιητὴς λέγει ὅτι παρουσιάζει εἰς τὸν θεατὴν του ὡς μορφὰς δυσδιακρίτους καὶ ὀπτασίας ἀορίστους; Διὰ τοῦτο ἐν μόνον δύναμαι νὰ τολμήσω: πῶς νὰ κατατοπίσω τρόπον τινὰ μόνον κατὰ τὴν εἴσοδον καὶ ἔπειτα κατὰ τὴν ἐσχάτην ἔξοδον τοῦ δράματος τὸν θεατὴν, ἃς εἶπω πλέον καλύτερα παρὰ τὸν ἀναγνώστην, εἰς τὴν τόσον ἀναμφιβόλως δρατὴν, πραγματικὴν, ὅσον καὶ ἀναμφισβητήτως ὑπερφυσικὴν, δραματικὴν ταύτην σκηνὴν, τὰ λοιπὰ δὲ ἃς ἐπιφυλάξῃ διὰ τὴν ἰδίαν του παρατήρησιν καὶ μελέτην. Οὔτε καὶ ὁ χῶρος ἐπιτρέπει τίποτε περισσότερον, προκειμένου περὶ δράματος Ἰσου σχεδὸν πρὸς μίαν μεγάλην ἀρχαίαν τραγωδίαν. Εἰς τὰ λοιπὰ ὅμως ταῦτα θὰ ἔγῃ ὁ θεατὴς-ἀναγνώστης νὰ πράξῃ καὶ κάτι τι πολὺ μεγαλύτερον ἀπομακρύνων τὴν ὄψιν του ἀπὸ τὰ ὀρώμενα νὰ διευθύνῃ αὐτὴν συχνὰ πρὸς τὰ ὑπεράνω καὶ παρα-πολὺ ἐνίοτε μακρὰν αὐτῶν, λαμβάνων πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν ὀφθαλμῶν του τὸ τηλεσκόπιον τοῦ νοῦ του, διὰ νὰ ἰδῇ τοὺς θανμασίους εἰς τὸν οὐρανὸν κρυπτομένους κόσμους, πρὸς τὴν ἀποκάλυψιν καὶ θέαν τῶν ὀποίων μᾶς ὀδηγεῖ πᾶσα σχεδὸν λέξις τῆς προφητικῆς γλώσσης τοῦ ποιητοῦ.

Ἡ σκηνὴ ὑπόκειται εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, εἰς ἀνδρον τῶν ἀνακτόρων τοῦ σουλτάνου, ἐνῶ μακρὰν σβύνονται αἱ τελευταῖαι ἀκτίνες τοῦ δύνοντος ἡλίου. Ἄπλοῦν, ἀλλ' ἐν τῷ περιορισμένῳ συνόλῳ του ὑποβλητικώτατον. Τὰ πρόσωπα ἔπειτα — τίποτε ἄλλο ἐπίσης ἀπλούστερον, ἀλλὰ καὶ ὑποβλητικώτερον ἀπὸ αὐτὰ — ὁ σουλτάνος καὶ οἱ δοῦλοι του παρὶ αὐτόν, ὁ σουλτάνος Μαχμούδ, εἰς ὕπνον βυθισμένος. Βαρεῖα ἀτμοσφαῖρα, ἐγκυμονοῦσα θύελλαν, θύελλαν πολέμου, πολέμου τοῦ ἑλληνικοῦ, διότι εἰς τὸν ἴδιον τόπον γονυπετεῖς εἰς τοῦ βαρβάρου τὴν κλίνην παραστέκονται αἰχμαλώτιδες — Ἑλληνίδες. Καὶ θλιβερὰ ἀντηχεῖ ἡ φωνὴ τοῦ πενθίμου χοροῦ των εἰς τὸ τρομακτικὸν περιβάλλον :

Χορός. Σκορπίζομεν ἀνθη ναρκωτικά εἰς τὸ ἀνήσυχον προσκεφάλαιόν σου. Ἐκόπησαν εἰς τὰς σκιαδάς τῆς Ἀνατολῆς κοντὰ εἰς τὸ κῆμα τῆς Ἰνδικῆς θαλάσσης. Ἄς εἶνε ἡσυχος καὶ βαθύς ὁ ὕπνος σου, καθὼς ὁ ὕπνος ἐκείνων ποῦ ἔπεσαν νεκροί! . . . ὄχι ὅπως ὁ ἰδικός μας, ἡμῶν ποῦ κλαίομεν!

Ἰνδὴ δούλη. Φύγετε ἀπ' ἐδῶ ὄνειρα χωρὶς χάριν! Φύγετε ἀπ' ἐδῶ, ψευδῆ εἰδῶλα τοῦ ὕπνου! Ὁ ὕπνος του ἄς εἶνε, ὅπως ὁ φωτεινὸς οὐρανός, καθαρὸς καὶ λαμπρὸς καὶ βαθύς. Γλυκὺς ὅπως ὁ ἔρως, ἡσυχος ὅπως ὁ θάνατος, ἀπαλὸς ὅπως νύχτα καλοκαιρινὴ χωρὶς πνοὴν ἀνέμου.

Ὁ χορός. Κοιμοῦ, κοιμοῦ! Τὸ ἄσμά μας εἶνε βαρὺ ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ὕπνου. Τὸ ἔφαλεν ἄλλοτε μία Σαμία παρθένος· ὁ ἐραστὴς τῆς ἦτον ἓνας ἀπὸ τοὺς πολλοὺς, ποῦ ἀπολαμβάνουν τώρα τὸν ἡσυχον ἐκείνον ὕπνον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον κανεῖς δὲν ἠμπορεῖ νὰ σηκωθῆ, εἰς τὸν ὁποῖον κανεῖς δὲν θὰ κλάψῃ.

Ἰνδὴ δούλη. Ψάυω τοὺς ὠχροὺς κροτάφους σου! Τὴν ψυχὴν μου ἀναδίδει εἰς τὸ πρόσωπόν σου ἡ πνοὴ μου καὶ ἂν αἱ εὐχαὶ μου ἠμποροῦσαν νὰ ὠφελήσουν, ἄς ἐνεκρῶνεντο κάθε μου χαρὰ καὶ ἄς ἐξοῦσα μόνον διὰ νὰ κλαίω, ἀρκεῖ οὐ ν' ἀπελάμβανες μιᾶς ὥρας ἡσυχον ὕπνον.

Χορός. Ἀναπνέετε χαμηλά, χαμηλά τὴν γοητεῖαν τῆς ἰσχυρᾶς Δεσποίνης! Ὅταν ἡ συνείδησις ἀποκοιμίζεται τὸν χορτασμένον ὄφιν τῆς καὶ οἱ τύραννοι κοιμῶνται, ἄς ἐξυπνᾷ ἡ Ἐλευθερία! Ἀναπνέετε χαμηλά, χαμηλά τοὺς λόγους, οἱ ὅποιοι σάν μυστικὸν πῦρ θὰ ρεῦσουν διὰ τῶν φλεβῶν τῆς παγωμένης γῆς! . . . χαμηλά, χαμηλά.

Πρῶτον ἡμιχόριον. Ἡ ζωὴ ἠμπορεῖ ν' ἀλλάξῃ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ νὰ φύγῃ· ἡ ἐλπίς ἠμπορεῖ νὰ ἐκλείψῃ, ἀλλὰ δὲν ἠμπορεῖ ν' ἀποθάνῃ.

ἡ ἀλήθεια ἠμπορεῖ νὰ συγκαλυφθῆ, ἀλλὰ καίει αἰώνια· ὁ ἔρως ἠμπορεῖ ν' ἀπρκρουσθῆ, ἀλλὰ ξαναγυρίζει.

Δεύτερον ἡμιχόριον. Ἄλλ' ὅμως ἡ ζωὴ θὰ ἦτον μία ὀστεοθήκη· ὅπου ἡ ἐλπίς κεῖται θαμμένη μαζὶ μὲ τὴν ἀπελπισίαν· καὶ ἡ ἀλήθεια θὰ ἦτον ἓνα ἱερὸν ψεῦδος, ὁ ἔρως θὰ ἦτο λαγνεῖα...

Πρῶτον ἡμιχόριον. Ἐάν ἡ ἐλευθερία δὲν ἐδάνειζεν εἰς τὴν ζωὴν τὴν ψυχὴν τῆς ποῦ εἶνε ἀπὸ φῶς πλασμένη· εἰς τὴν ἐλπίδα τὸ οὐράνιον τῆς τόξου τῆς εὐφροσύνης· εἰς τὴν ἀλήθειαν τὸν χιτῶνα τοῦ Προφήτου διὰ νὰ τὸν φορῆ· εἰς τὸν ἔρωτα τὴν δύναμιν τοῦ νὰ δίδῃ καὶ νὰ βαστάξῃ.

Χορός. Εἰς τὴν μεγάλην αὐγὴν τοῦ κόσμου, τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἐξετύλιξε μὲ δύναμιν τὴν σημαίαν τῆς ἐλευθερίας ἐπάνω εἰς τὸ Χάος, καὶ ὅλα τὰ σιμῆνη τῶν δεσποτῶν του ἔφυγαν, ὅπως οἱ γῦπες κατεπτοημένοι φεύγουν ἀπὸ τὰ Ἴμαλάια εἰς τοὺς βηματισμούς τῶν σεισμῶν. — Ὅμοια, ἀπὸ τὸν κόλπον τῆς θυελλώδους αὐγῆς τοῦ χρόνου, ἡ λάμπρις τῆς ἐλευθερίας ἀνεπήδησεν εἰς τὰ ὕψη καὶ ἀκτινοβόλησε. Θερμιόπυλαι καὶ Μαραθῶν, σὰν ὄρη φωταγωγημένα ἀπὸ φάρους, ἐπῆραν φωτιὰ ἀπὸ τὴν ἀνερχομένην φλόγα τῆς. Ἡ πτερωτὴ Νίκη μισοκατέβηκε ἐπάνω εἰς τὴν πεδιάδα τῶν Φιλίππων, σὰν ἀετὸς ἐπάνω εἰς ἓνα ἀκρωτήριον. Καὶ σὰν ἀετὸς πάλι, ποῦ τρέφεται ἀπὸ τὰς ἀκτῖνας τῆς πρωΐας, καὶ περιφρονῶν τὸ προμήνυμα τῆς καταιγίδος ποῦ παρατάσσεται εἰς τὴν γραμμὴν τῆς μάχης, ξαναπαίρνει τὸ ἐναέριον πέταγμά του, κρεμασμένος εἰς τὴν κόμην τῶν κέδρων τῶν ὀρέων, ἐνῶ οἱ νεοσσοὶ του περιμένουν τὸν πάταγον τῶν πτερυγῶν του διὰ μέσου τοῦ ἀγρίου ἀέρος, πεθαμένοι ἀπὸ τὴν πείναν — ὅμοια ἐπιστρέφει σήμερον ἡ ἐλευθερία εἰς ὅ,τι ἀπέμεινεν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Τὰ λευκά τῆς ἐρείπια λάμπουν καθὼς τὰ ὄρη εἰς τὴν ἀνατολὴν χαμένα μέσα εἰς τὸ φῶς τῆς ἡμέρας. Κάτω ἀπὸ τὴν σκέπην τῶν πτερυγῶν τῆς οἱ νεοσσοὶ τῆς ἀναγεννημένοι παίζουν, καὶ εἰς τὰς γυμνάς ἀστράπας τῆς ἀληθείας ἀποκαθαίρουν τὰ θαμπωμένα μάτια των. Ἄς ἀφήνῃ ἡ Ἑλευθερία παντοῦ ὅπου πετᾷ ὀπίσω τῆς ἔρημον ἢ παράδεισον! Ἄς συμμαρξίζωνται τὸ Ὠραῖον καὶ τὸ Ἄνδρεῖον, τὴν δόξαν τῆς ἡ τὸν τάφον τῆς!

Πρῶτον ἡμιχόριον. Μὲ τὰ δῶρα τῆς χαρᾶς ἡ Ἑλλὰς ἔστρωσε τὸ λίκνον σου.

Δεύτερον ἡμιχόριον. Μὲ τὰ δάκρυα τῆς θλίψεως ἡ Ἑλλὰς ἐπότισε τὸ σάβανόν σου.

Πρῶτον ἡμιχόριον. Μὲ τὴν στοργὴν ὀρφανοῦ ἠκολούθησε τὸ φέρετρόν σου διὰ μέσου τῶν χρόνων.

Δεύτερον ἡμιχόριον. Καὶ εἰς τὴν ἀνάστασίν σου ἐμφανίζεται, πάλιν ὑψηλόφων καθὼς ἐσύ.

Πρῶτον ἡμιχόριον. Ἐν ἦτο πεπρωμένον ὁ οὐρανὸς νὰ σὲ ξανα-
πάρῃ, τὸ πνευμὰ της Ὁ ἀναβῆ ἕως εἰς τὸν οὐρανόν.

Δεύτερον ἡμιχόριον. Ἐν ὁ ἄδης ἦτο πεπρωμένον νὰ σὲ θάψῃ,
ἡ καρδιά της θὰ καταβῆ εἰς αὐτόν.

Πρῶτον ἡμιχόριον. Ἐν ἡ ἐκμηδένιαις —,

Δεύτερον ἡμιχόριον. Ἡ δόξα της τότε ἅς γίνῃ κόνις ὄνομα καὶ
ἔθνος, ὡ ἐλευθερία, ἅς λησμονηθοῦν μαζὶ με σένα.

Καὶ τὸ τέλος τοῦ δράματος:

Πρῶτον ἡμιχόριον. Διὰ μέσου τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου τῆς ἐλπί-
δος, ὅμοια πρὸς τὰς μορφὰς ὄνειρου, νησιὰ παραδείσια δόξης
ἀκτινοβολοῦν! Ὑπὸ τὸν θόλον τοῦ οὐρανοῦ, αἱ σκιαί των πλέουν
φωτεινότεραι ὁ ἦχος τῶν ὠκευῶν των, τὸ φῶς τοῦ οὐρανοῦ των,
ἡ μουσικὴ καὶ τὸ ἄρωμα ποῦ εἶνε ἡ ἀναπνοὴ τῆς μοναξιάς των ἀνυ-
ψώνονται καθὼς ἡ αὐγὴ ἐπάνω εἰς ἓνα ὄνειρον, καθὼς ὁ οὐρανὸς
ἐπάνω εἰς τὸν θάνατον, διὰ μέσου τῶν τοίχων τῆς εἰρκτικῆς μας. . . .
Καὶ ἡ Ἑλλάς ποῦ εἶναι πεθαμένη, ἀνεστήθη!

Ἐξοδὸς τοῦ χοροῦ. Ὁ μέγας αἰὼν τοῦ κόσμου ἀναγεννᾶται. Τὰ
χρυσᾶ ἔτη ἐπανερχονται. Ἡ γῆ καθὼς ὁ ὄφις ἀνανεώνει τὸ ἔνδυμα
ποῦ τῆς ἐφθειρεν ὁ χειμὼν! Ὁ οὐρανὸς χαμογελά. Θρησκεία καὶ
αὐτοκρατορία δὲν ρίπτουν πλέον παρὰ ἀσθενὴ λάμπην, ὅμοια πρὸς
τὰ λείψανα στυγεροῦ ὄνειρου.

Μία λαμπροτέρα Ἑλλάς ὑψώνει μακρὰν τὰ ὄρη της ὑπεράνω
γαληνωτέρων κυμάτων· ἓνας νέος Πηνειὸς κυλῖει τὰ νερά του πρὸς
συνάντησιν τοῦ ἀστρου τῆς αὐγῆς. Ἐκεῖ ὅπου ἀνοοῦν Τέμπη περισ-
σότερον ὠραῖα, ὑπνώττων αἱ νεαρὰ Κυκλάδες ἐπάνω εἰς ἄβυσσον
περισσότερον ἡλιολαμπῆ.

Μία πλέον υπερήφανη Ἀργὼ σχίζει τὴν θάλασσαν, φορτωμένη
ἓνα πρόσφατον Θησαυρόν· ἓνας νέος Ὀρφεὺς ψάλλει ἀκόμη, καὶ
ἀγαπᾷ, καὶ κλαίει, καὶ θνήσκει. Μίαν ἀκόμη φορὰν ἓνας νέος Ὀδυσ-
σεὺς ἐγκαταλείπει τὴν Καλυψίᾳ εἰς τὴν γενέτειραν νησὸν της.

Ἔ! μὴ γράφετε πλέον τὴν ἱστορίαν τῆς Τρωάδος, ἂν ἡ γῆ
μέλλῃ νὰ καταστῇ τὸ βιβλίον τοῦ θανάτου! Μὴν ἀναμυγνύετε τὴν
μανίαν τοῦ Λαίου με τὴν χαρὰν ποῦ ἀνατέλλει ἐπάνω εἰς ἐλευθέρους
ἀνθρώπους, ἂν καὶ μία ὀλιγότερον ἀγορία Σφιγξ θὰ ἀνεπέωνε αἰνίγ-
ματα θανάτου ποῦ ποτὲ δὲν ἐγνώρισαν αἱ Θῆβαι.

Νέαι Ἀθῆναι θὰ ἀνατεῖλουν καὶ εἰς ἓν ἀπώτερον
μέλλον θὰ κληροδοτήσουν, ὅπως ἡ δύσις τοῦ ἡλίου εἰς
τοὺς οὐρανοὺς, τὴν λάμπην τῆς αὐγῆς των· καὶ θὰ ἀφή-
σουν, ἐὰν τίποτε τόσον ὠραῖον δὲν ἡμπορεῖ νὰ ζήσῃ, πᾶν
ὅτι ἡ γῆ δύναται νὰ πάρῃ ἢ ὁ οὐρανὸς νὰ δώσῃ.

Ἰούnius, 1922

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΩΤΗΡΙΑΔΗΣ